

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
იურიდიული ფაკულტეტი

სამართლის ჟურნალი

№1, 2018

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

UDC (უაკ) 34(051.2)

ს-216

მთავარი რედაქტორი

ირაკლი ბურდული (პროფ., თსუ)

სარედაქციო კოლეგია:

ლევან ალექსიძე (პროფ., თსუ)

გიორგი დავითაშვილი (პროფ., თსუ)

ავთანდილ დემეტრაშვილი (პროფ., თსუ)

ბესარიონ ზოიძე (პროფ., თსუ)

თევდორე ნინიძე (პროფ., თსუ)

ნუგზარ სურგულაძე (პროფ., თსუ)

პაატა ტურავა (პროფ., თსუ)

ლადო ქანტურია (პროფ., თსუ)

ნათია ჩიტაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)

ლელა ჯანაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)

გიორგი ხუბუა (პროფ., თსუ)

ლაშა ბრეგვაძე (თ. წერეთლის სახ. სახელმწიფოსა და

სამართლის ინსტიტუტის დირექტორი)

გუნთერ ტოიბნერი (პროფ.,

ფრანკფურტის უნივერსიტეტი)

ბერნდ შუნემანი (პროფ.,

მიუნხენის უნივერსიტეტი)

იან ლიდერი (პროფ.,

ფრაიბურგის უნივერსიტეტი)

ხესე ანტონიო სეოანე (პროფ.,

ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

კარმენ გარსიმარტინი (პროფ.,

ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

არტაკ მკრტიჩიანი (პროფ.,

ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

*გამოცემულია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
საუნივერსიტეტო საგამომცემლო საბჭოს გადაწყვეტილებით*

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
გამომცემლობა, 2019

ISSN 1987-7668

სამოსამართლო სამართალი, როგორც სამართლის წყარო (სამართლებრივი პრობლემების გადაჭრა და სამართლის განვითარება)

„მართლმსაჯულება, სამართლის ქმნა ერთი იმისთანა არსებითი საჭიროებაა, ურომლისოდაც ერთი დღეც არ შეუძლია იცხოვროს ქვეყანამ და ერმა“

ილია ჭავჭავაძე¹

მართლმსაჯულების სისტემის ეფექტურობა სამართლებრივი წესრიგის განმტკიცებისა და სამართლებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ფუნდამენტურ წინაპირობას წარმოადგენს.² სამართალგამოყენებითი საქმიანობა ხორციელდება სახელისუფლებო ორგანოებისა და სასამართლოების მიერ. ამასთან, სამართლის ხარვეზის გამოვლენისას სასამართლოები ცდილობენ აღმოფხვრან არსებული პრობლემები. სამართლის ხარვეზების გამოვლენა ხდება სამართალგამოყენებითი საქმიანობის განხორციელებისას, სადაც განსაკუთრებულ ადგილს იკავებს სასამართლოების საქმიანობა, ვინაიდან სწორედ მათ განკარგულებაშია რეალური შესაძლებლობები, გამოავლინონ და დასძლიონ სამართლის ნორმებში არსებული ხარვეზები მათი განმარტების გზით.³

რომანულ-გერმანული სამართლის სისტემის ქვეყნებში გაბატონებული დოქტრინის თანახმად, სამოსამართლო სამართალი არ განიხილება როგორც „სამართლის წყაროს“ პრედიკატის მიკუთვნების „ღირსი“ და მას არ აქვს მბოჭავი საფუძველი სამართალთან მიმართებით.⁴ მიუხედავად აღნიშნული შეხედულებისა, იურიდიულ ლიტერატურაში არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით.

წინამდებარე სტატიის მიზანია განიხილოს ე.წ. სამოსამართლო სამართალი, როგორც სამართლის წყარო, წარმოაჩინოს სასამართლოს როლი სამართლებრივი პრობლემების გადაჭრისა და სამართლის განვითარების საქმეში. დასახულ ამოცანათა გადაწყვეტისას ნაშრომში გამოყენებულია ლოგიკური ანალიზი, წარმოდგენილია საკითხის ინფორმაციულ-შემეცნებითი ასპექტები, განხილულია სასამართლო პრაქტიკა.

* ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის მონვეული ლექტორი, სსიპ - იუსტიციის სასწავლო ცენტრის იურიდიული მიმართულების მონვეული ტრენერი, დავით ბატონიშვილის სამართლის ინსტიტუტის ასოცირებული მკვლევარი, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სსიპ - სახელმწიფო ქონების ეროვნული სააგენტოს პრივატიზების დეპარტამენტის წამყვანი სპეციალისტი.

¹ ჭავჭავაძე ი., თხზულებათა სრული კრებული (ოც ტომად), ტ. 13, თბ., 2007, 62.

² შმიტი შ., რიტერი ჰ., მოსამართლის მიერ გადაწყვეტილების მიღების პროცესი სამოქალაქო სამართალში, GIZ, 2013, 3.

³ კონრეიდე ლ., ზოგიერთი სამოქალაქო-სამართლებრივი ნორმის განმარტების პრობლემები კანონით მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული დავების განხილვისას, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №2 (41) 14, თბ., 2014, 13.

⁴ Kruse H.W., Das Richterrecht als Rechtsquelle des innerstaatlichen Rechts, Tübingen, 1971, 3.

საკვანძო სიტყვები: მოსამართლე, სამოსამართლო სამართალი, სამართლის ნორმა, სამართლის წყარო, სამართლის განვითარება, სამართლებრივი პრობლემების გადაჭრა, სამართლის ნორმის განმარტება.

1. შესავალი

საქართველოს კონსტიტუციის 82-ე მუხლის შესაბამისად, „სასამართლო ხელისუფლება ხორციელდება საკონსტიტუციო კონტროლის, მართლმსაჯულების და კანონით დადგენილი სხვა ფორმების მეშვეობით“. სწორედ მართლმსაჯულების მეშვეობით ხორციელდება ადამიანის უფლებათა ეფექტური დაცვა.

რომანულ-გერმანული სამართლის სისტემის მქონე ხელისუფლების დანაწილების პრინციპიდან გამომდინარე სასამართლოს არ შეუძლია განახორციელოს კანონშემოქმედებითი საქმიანობა. თუმცა იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრების თანახმად საკანონმდებლო ტექნიკის თვალსაზრისით შესაძლებელია სამართლებრივი ნორმების იმგვარად განვითარება, რომ მოსამართლეს მიენიჭოს უფლება, შეავსოს ღია ფრაგმენტები, რომლებიც კანონმდებელს ჯერ არ გადაუწყვეტია. აღნიშნულ შემთხვევაში დასადგენია ამ მოქმედებით სამოსამართლო სამართალს ქმედითი ნორმატიული ძალა უნდა მიენიჭოს, თუ ამ მხრივ სამოსამართლო საქმიანობა სუბსუმციისას უძღურია.⁵

სტატიის მიზანია, წარმოაჩინოს მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესში მოსამართლის როლი, როგორც ნორმის განმმარტებლის, ნორმის შემფარდებლისა და რიგ შემთხვევებში ნორმა შემოქმედის. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ამ საკითხის კვლევა და არსებული პრაქტიკის შესწავლა აქტუალური საკითხია.

2. სამართლის წყარო

2.1. სამართლის წყაროს ცნება

იურიდიულ ლიტერატურაში სამართლის წყაროს უნივერსალური განმარტება არ არსებობს. ტერმინ „სამართლის წყარო“ სხვადასხვა მნიშვნელობა აქვს, მასში იგულისხმება ნორმატიული ბაზა, რომელიც საფუძვლად უდევს ამა თუ იმ კანონმდებლობას, ის ძალები, საიდანაც გამომდინარეობს იურიდიული ნორმების შინაარსი, ისტორიული ძეგლები, საბუთები, რომლებშიც ვეცნობით სამართლის ამა თუ იმ დარგს.⁶

გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, განასხვავებენ სამართლის სოციოლოგიური და იურიდიული წყაროს ცნებებს. სოციოლოგიური წყარო ეწოდება რეალური სინამდვილის იმ ფაქტებს, რომელთა გავლენითაც ყალიბდება სამართალი. იგი არ შეიცავს ქცევის შესასრულებლად სავალდებულო მოთხოვნებს, თუმცა მას გარკვეული მნიშვნელობა აქვს გადაწყვე-

⁵ Kruse H.W., *Das Richterrecht als Rechtsquelle des innerstaatlichen Rechts*, Tübingen, 1971, 8.

⁶ ვაჩიშვილი ალ., *სამართლის ზოგადი თეორია*, თბ., 2010, 139.

ტილების მიღების პროცესში. იურიდიული წყარო მოიცავს პოზიტიურ კანონმდებლობას, „იურისტების სამართალს“, სამოსამართლო სამართალს. იურიდიული წყარო ადგენს ქცევის შესასრულებლად სავალდებულო მოთხოვნებს,⁷ მაგრამ განსხვავებულია მისი ხვედრითი წილი შესაბამისი ქვეყნის სამართლის ფორმირებაში. ვინრო გაგებით „სამართლის წყარო ეწოდება იმ საშუალებებსა და ფორმებს, რომლებითაც სახელმწიფო ხელისუფლება გამოხატავს სამართლის ნორმებს“.⁸

სამართლის ზემოაღნიშნულ წყაროებს მოიცავს ნებისმიერი სამართლებრივი სისტემა თუ სამართლებრივ სისტემათა ოჯახი. ამავე დროს, სამართლებრივ სისტემათა ოჯახები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან არა მხოლოდ ძირეული სამართლებრივი ინსტიტუტებით, არამედ იმითაც, თუ რა დოზით არის წარმოდგენილი სამართლის ესა თუ ის წყარო მთლიანად სამართლის სისტემაში. მაგალითად, ანგლოსაქსური სამართლისათვის დამახასიათებელია პრეცედენტული სამართლის განსაკუთრებული როლი. რომანულ-გერმანულ სამართლებრივ სისტემებში კი, დაწერილი სამართლის, ნორმატიული აქტების როლი დომინირებს. ჩვეულებების, როგორც სამართლის წყაროს, როლი მნიშვნელოვანია მუსლიმანური და სხვა, ნაკლებად განვითარებული სამართლებრივი სისტემებისათვის.⁹

ქართული სამართალი ტრადიციულად რომანულ-გერმანულ სამართლებრივ სისტემათა ოჯახში შედის. შესაბამისად, ქართული სამართლის ძირითად წყაროს ნორმატიული აქტები შეადგენენ.

წინამდებარე ნაშრომში განხილული იქნება მოსამართლეთა მიერ ნორმის განმარტების მნიშვნელობა, თუ რა როლი აკისრია ქართულ სამართალში სასამართლო პრაქტიკას და სამოსამართლო საქმიანობა ქმნის თუ არა საფუძვლებს, დასაბამი მისცეს კანონმდებლობას, იქცეს სამართლის წყაროდ.

2.2. სამოსამართლო სამართალი როგორც სამართლის წყარო

„მართლმსაჯულება სამართალს ავითარებს იმ გზით, რომ იგი ახდენს კანონის დაზუსტებას, განვრცობას ან შესწორებას (preater legem)“.¹⁰

სამოსამართლო სამართალი არის ქვეყნის უმაღლესი სასამართლო ინსტანციების მიერ კონკრეტულ საქმეებზე გამოტანილ გადაწყვეტილებებში დაფიქსირებული ნორმები – სასა-

⁷ ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბ., 2004, 130.

⁸ ფაფიაშვილი შ., შესავალი იურიდიულ სპეციალობაში, თბ., 2006, 229.

⁹ კიკნაველიძე პ., სასამართლო პრაქტიკის პრობლემები საქართველოში, 2009, 1, <<http://www.mkd.ge/geo/sasamart.praqtikis%20problemebi.pdf>> [12.03.2018].

¹⁰ ლათ. Preater legem - კანონის გვერთით, აღნიშნავს ისეთ ვითარებას, რომელიც სამართლისა და კანონის ფარგლებში არ თავსდება. ასეთი ვითარება ფუნდამენტურად არ შეესაბამება კანონს, მაგრამ არც ეწინააღმდეგება. იხ. ციპელიუსი რ., იურიდიული მეთოდების მოძღვრება, მეათე გადამუშავებული გამოცემა, მიუნხენი, 2006, 99.

მართლო პრეცედენტები, რომლებიც სავალდებულო ანალოგიურ საქმეებზე სასამართლო საქმის განხილვის დროს.¹¹

სამოსამართლო სამართლის, როგორც სამართლის დამოუკიდებელი წყაროს საკითხი, სადავოა იურიდიულ ლიტერატურაში. რომანულ-გერმანული სამართლის სისტემის მქონე ქვეყნებში ხელისუფლების დანაწილების პრინციპიდან გამომდინარე სასამართლოს არ შეუძლია განახორციელოს კანონშემოქმედებითი საქმიანობა. ხელისუფლების სამი შტოდან არც ერთმა მათგანმა არ უნდა დაარღვიოს და ან შეიჭრას რომელიმე მათგანის კომპეტენციის ძირითად არეალში და თითოეული შტო უნდა დარჩეს ხელშეუხებელი საკუთარი კომპეტენციის ძირითად, ნიშანდობლივ სფეროში. *მონტესკიეს* თანახმად, მოსამართლის გადაწყვეტილებები „უნდა წარმოადგენდეს არა ზუსტად კანონის ტექსტის გამეორებას, არამედ კანონის ზუსტი სიტყვათაწყობის გადმოცემა-პერიფრაზს“.¹² სამართლებრივი ნორმების შექმნა კანონმდებლის საქმეა. მოსამართლე განმარტავს კანონს, დამოუკიდებლად და მიუკერძოებლად აფასებს ფაქტობრივ გარემოებებს არსებული კანონმდებლობიდან გამომდინარე.

სამოსამართლო სამართალს დიდი პრაქტიკული როლი აქვს „სამართლებრივი ხვრელების“ ამოვსების დროს. ეს მეთოდი გამოიყენება მაშინ, როდესაც არ არსებობს ქმედების მარეგულირებელი ნორმა ან არსებული ნორმა არასრულია, აღნიშნულ შემთხვევაში ჩნდება პრაქტიკული დანიშნულება სამოსამართლო სამართლისა, რაც ასევე პირდაპირ კავშირშია ნორმის თელეოლოგიურ განმარტებასთან.¹³

სამოსამართლო სამართლის განმარტებისას, ზოგჯერ გერმანიაში მას მოიხსენიებენ, როგორც კანონზე აღმავალ სამართალს, რაც შეიძლება სიმართლედაც ჩაითვალოს, რადგან სამოსამართლო სამართალმა კონკრეტული საქმიდან გამომდინარე, შეიძლება კანონის სახე მიიღოს. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება გამოიყოს სამოსამართლო სამართლის სამი სახე:

1. სამოსამართლო განმარტებანი (*Eigentliche Auslegung*), როდესაც მოსამართლე თავის დისკრეციის ფარგლებში ახდენს ნორმის განმარტებას.

2. კანონის ხარვეზის შემავსებელი განმარტებები, როდესაც მოსამართლე თელეოლოგიური განმარტებით ახდენს ნორმის განმარტებას.

3. *Gesetz übersteigend* (კანონის „გადაჭარბება“/„გადამეტება“) როდესაც მოსამართლე ეწევა კანონშემოქმედებას.¹⁴

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის მე-4 მუხლის თანახმად, მოსამართლე ვალდებულია, გადაწყვეტილება გამოიტანოს იმ შემთხვევაშიც, თუ კანონში არაფერია მითითებული ან იგი ბუნდოვანია,¹⁵ ხოლო ამავე კოდექსის მე-5 მუხლი უკრძალავს მოსამართლეს გადაწყვეტილების გამოტანას ზოგადი და მარეგულირებელი განკარგულებების სახით.¹⁶ ე.ი მოსა-

¹¹ სავანელი ბ., სამართლის ზოგადი თეორია, თბ., 2005, 36.

¹² Kruse H.W., Das Richterrecht als Rechtsquelle des innerstaatlichen Rechts, Tübingen, 1971, 15.

¹³ Kramer E.A., Juristische methodenlehre, fünfte auflage, verlage C.H. beck München, 2016, 191.

¹⁴ Rütters B., Fischer Ch., Birk A., Rechtstheorie mit juristischer Methodenlehre, 9. Auflage, C.H BESK, 2016, 571-575.

¹⁵ Code civil, 8, Dernière modification: 01/10/2017; <<http://codes.droit.org/CodV3/civil.pdf>>; [10.04.2018].

¹⁶ იქვე.

მართლეს არ აქვს უფლება, კანონის ხარვეზის შემთხვევაში თვითონ შექმნას, ჩამოაყალიბოს ნორმა, იგი მსჯელობს არსებული კანონმდებლობიდან გამომდინარე და ბუნდოვანების დროს იყენებს კანონისა და სამართლის ანალოგიას. „სამოსამართლო სამართალი არის სამართლის შეფარდების და არა სამართალშემოქმედების აქტი“. ¹⁷ სასამართლო პრაქტიკა იმ ჩარჩოებში მოქმედებს, რომელიც სასამართლოსთვის კანონმდებელმა დაანესა, მაშინ, როცა კანონმდებლის საქმიანობა სწორედ ამ ჩარჩოების დადგენით გამოიხატება. როგორც იუსტიციის კოდექსი აცხადებს – იურიდიული ძალა აქვს კანონებს და არა კონკრეტულ კაზუსებს. ¹⁸

სამოსამართლო სამართალს *კელზენმა* საკუთარ მოძღვრებაში გარკვეული გამოხატულება მოუძებნა. *კელზენი* ნორმის მოქმედებას უკავშირებს ზემდგომი ნორმის მოქმედებას, თუმცა იგი ამავდროულად აწყდება სირთულეს, რომ უკანასკნელი-ქვემდგომი ნორმის მოქმედება დააფუძნოს მის ძირითად ნორმას (ნორმა საფუძველს). ¹⁹ უფრო კონკრეტულად რომ ვთქვათ: *კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტის მოქმედება წარმოიშობა კანონიდან, ხოლო კანონის მოქმედება ეფუძნება კონსტიტუციას. გასარკვევია, საიდან იღებს სათავეს კონსტიტუციის მოქმედება?* ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად გამოყენებულ იქნა ბუნებითი სამართლის სხვადასხვა დოქტრინები. სამოსამართლო სამართლის მოქმედების პრობლემაზე მომუშავე ერთ-ერთი მეცნიერის *რუპერტ შრაიბერის* აზრით, სამოსამართლო სამართლის ნორმატიული მოქმედება საფუძველს იღებს მატერიალური – დანერგილი სამართლიდან და იგი ამით შემოიფარგლება. თუმცა საკანონმდებლო ტექნიკის თვალსაზრისით, შესაძლებელია კანონმდებლის მიერ ფორმულირებული სამართლებრივი ნორმების იმგვარად განვითარება, რომ უფლებამოსილ კონკრეტულ ორგანოს, მათ შორის, მოსამართლესაც, ძალაუფლება მიენიჭოს, შესაბამისი საკანონმდებლო მოწესრიგების ახალი სამართლებრივი ნორმებით შეესაბამებინოს მიმართებით. ²⁰

რომანულ-გერმანული სამართლის სისტემის მქონე ქვეყნებისგან განსხვავებით, სამართლის ინგლისური და ამერიკული სისტემისათვის დამახასიათებელია კაზუსტიკა (*Case Law*), რომელიც ორიენტირებულია ზემდგომი სასამართლოების გადაწყვეტილებებზე. ²¹ განუზომლად დიდია მოსამართლეთა გავლენა მმართველობის ორგანოებზე. სამოსამართლო სამართლის ნორმები გავლენას ახდენს პარლამენტის მიერ მიღებული კანონების განხორციელების პროცესზე სასამართლო ახსნა-განმარტების თვალსაზრისით. სასამართლოებისათვის სავალდებულო პრეცედენტების პარალელურად კანონის შეფარდების პროცესში ფაქტობრივად კანონის მოდიფიკაცია ხდება სავალდებულო პრეცედენტების ზეგავლენით, რის გამოც კანონი პრაქტიკაში სასამართლო პრეცედენტის ელემენტად იქცევა. ²² ინგლისური სამართლის სისტემის ქვეყნებისთვის მოვალეობაა, დაიცვან სასამართლო გადაწყვეტილებებში შესული წესები,

¹⁷ ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბ., 2004, 133.

¹⁸ „Non exemplis sed legibus iudicandum est“, დავიდი რ., თანამედროვეობის ძირითადი სამართლებრივი სისტემები, რედ.: ნინიძე თ., თბ., 2010, 226.

¹⁹ Kruse H.W., Das Richterrecht als Rechtsquelle des innerstaatlichen Rechts, Tübingen, 1971, 15.

²⁰ იქვე, 8.

²¹ ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბ., 2004, 134.

²² სავანელი ბ., სამართლის ზოგადი თეორია, თბ., 2005, 38-39.

რაც ავალდებულებს ინგლისელ მოსამართლეებს, მისდინონ მათი წინამორბედების მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სავალდებულო პრეცედენტები მხოლოდ უზენაესი სასამართლოს და ლორდთა პალატის მიერ იქმნება. სხვა სასამართლო და კვაზისასამართლო ორგანოების მიღებული გადაწყვეტილება სავალდებულო პრეცედენტებს არ ქმნიან.

ამრიგად, სამოსამართლო სამართალი მოიცავს ყველა ნორმას, რომელიც სასამართლოებმა *intra legem*²³ გზით ჩამოაყალიბეს და განავითარეს. ამასთან, სამოსამართლო სამართლის მრავალმხრივი მნიშვნელობა არ მოქმედებს *contra legem*²⁴ გზით განმტკიცებულ სამართალზე. ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას შემდეგი: თუ მოსამართლე უფლებამოსილია, რომ შექმნას სამართალი, მაშინ იგი, ასევე უნდა იყოს უფლებამოსილი, რომ გააუქმოს თავად მის მიერ შექმნილი სამართალი. აღნიშნული უფლებამოსილებებიდან ერთი აბრკოლებს მეორის საჭიროებისამებრ განხორციელებას, რადგან, ერთი და იმავე სასამართლოს ყოველი გადაწყვეტილება აუქმებს ამავე სასამართლოს მიერ ადრე ჩამოყალიბებულ გადამწყვეტ ნორმას (*Lex posterior derogate legi priori*). სამოსამართლო სამართალი *intra legem* გზით არ იჭრება კანონმდებლის კომპეტენციის ძირითად სფეროში. კანონმდებლობის ღიად დატოვებული სივრცეები ზოგჯერ სრულიად განცალკევებულია აღმასრულებელი ხელისუფლებისათვის მიკუთვნებული სფეროებისგან. ამ მხრივ შესაძლებელია იმის აღნიშვნა, რომ ნორმის ჩამოყალიბება არის სამოსამართლო დავის განმხილველი საქმიანობის მხოლოდ „დამხმარე პროდუქტი“.²⁵

3. მოსამართლეთა მიერ სამართლის განვითარება

3.1 მოსამართლის მიერ ნორმის განმარტება

სამართლებრივი სახელმწიფოს ფორმირების თანამედროვე პირობებში, სამართლის ნორმების განმარტების პრობლემა განსაკუთრებით აქტუალურია, ვინაიდან უკავშირდება საზოგადოების სამართლებრივი კულტურისა და სამართლებრივი შეგნების ამაღლებას. რაც უფრო ხელმისაწვდომი და გასაგებია სამართლებრივი ნორმები მოსახლეობისათვის, მით უფრო ეფექტურია მათი რეალიზაცია, მათ შორის, გამოყენების თვალსაზრისით. ამოსოვი აღნიშნავს, რომ „...მოსამართლე, რომელსაც გათვითცნობიერებული აქვს რა, თავისი სამოქალაქო ვალი, უნდა იყოს სამართლის არა უბრალო გამომყენებელი, არამედ მისი განმარტების შემოქმედი, რადგან კანონის განმარტება იგივეა რაც მისი ხელახალი შექმნა: მოდავე მხარეები ემორჩილებიან კანონს იმ სახით, რა სახითაც იგი განმარტებულია სასამართლოს გადაწყვეტილებაში, ე.ი. ზოგად ნებს, რომელიც ცნობილი გახდა მხოლოდ გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ.“²⁶

²³ ლათ. *intra legem* - კანონით მინიჭებული უფლებამოსილების ფარგლებში, იხ. განმარტებითი იურიდიული ლექსიკონი, <<http://gil.mylaw.ge/ka/dictionary/6.html>> [19.03.2018].

²⁴ იქვე.

²⁵ Kruse H.W., *Das Richterrecht als Rechtsquelle des innerstaatlichen Rechts*, Tübingen, 1971, 15.

²⁶ კობრეიძე ლ., ზოგიერთი სამოქალაქო-სამართლებრივი ნორმის განმარტების პრობლემები კანონით მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული დავების განხილვისას, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“ №2 (41) 14, თბ., 2014, 10-11.

კანონის განმარტება გულისხმობს კანონის ბუნდოვანი ნორმების ახსნასა და სიტყვათა მნიშვნელობის დადგენას.²⁷ კანონი გამოხატავს სამართლებრივ წარმოდგენებს სიტყვებში. კანონის გაგება ნიშნავს, რომ კანონის სიტყვებს ის ზოგადი წარმოდგენითი შინაარსი მიუსადაგო, რომელიც ამ სიტყვებით უნდა იქნას აღნიშნული. თუ კანონი მოსამართლეს გადაწყვეტილების მიღებისას გარკვეულ თავისუფლებას აძლევს, მაშინ გადაწყვეტილება მიღებულ უნდა იქნას მოსამართლის სამართლებრივი შეგრძნების საფუძველზე. სასამართლო ხელისუფლებისთვის სამართლის შესაბამისად მოქმედება ნიშნავს სასამართლო გადაწყვეტილების მხოლოდ მოქმედი სამართლის ფარგლებში მიღებას. ნორმათა ინტერპრეტაცია მხოლოდ იურიდიული მეთოდოლოგიის საფუძველზე უნდა ხორციელდებოდეს. კანონმდებლობაში ხარვეზის არსებობის შემთხვევაში კი მოსამართლის არგუმენტაცია მხოლოდ კონსტიტუციის იმპლიციური პრინციპების შესაბამისად უნდა წარმოებდეს.²⁸

მოსამართლე ემორჩილება არა მხოლოდ კანონს, არამედ, ასევე სამართალსაც. კერძოდ, ზოგად სამართლებრივ პრინციპებს, რომელიც მოცემულია კონსტიტუციასა თუ სამართლის სხვადასხვა წყაროებში. მოსამართლეებს უფლება ეძლევათ ამ „მართალი სამართლით“ დაწერილი კანონები შემდგომ განავითარონ. აღნიშნული შეიძლება განხორციელდეს როგორც კანონთა ინტერპრეტაციის, ასევე კანონის ხარვეზის შევსების გზით. „სამოსამართლო სამართლის“ მიერ სამართლის განვითარება, რომელიც კანონის სიტყვასიტყვით მნიშვნელობას ცდება, დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც მის დასასაბუთებლად მოყვანილი არგუმენტები უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე ხელისუფლების დანაწილებისა და სამართლებრივი უსაფრთხოების არგუმენტები.²⁹

როდესაც საუბარია სამართლის განვითარებაზე სამოსამართლო სამართლის მეშვეობით, გასათვალისწინებელია, რომ სამოსამართლო სამართლის სავალდებულობა რადიკალურად განსხვავდება კანონის ნორმათა სავალდებულობისაგან, სამოსამართლო სამართლის ნორმა წარმოიშობა იმ მომენტში, როდესაც სასამართლოს გადაწყვეტილება ძალაში შედის.³⁰ სასამართლოს გადაწყვეტილება არ იზღუდება მხოლოდ მისი კანონიერ ძალაში შესვლით. გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა და სასამართლო გადაწყვეტილებაში სამართლებრივი ნორმის შემადგენლობა არის ორი ფუნდამენტურად განსხვავებული რამ. კანონიერი ძალა გადაწყვეტილებას აქცევს მოქმედად და სავალდებულოდ. ნიშანდობლივია, რომ გადაწყვეტილება მოქმედებს მხოლოდ სამართლებრივი დავის მხარეებისა და მათი სამართლებრივი უფლებამონაცვლებების მიმართ. თუმცა, გადაწყვეტილებაში მოყვანილი პრეიუდიციული ნორმა მოქმედებს ზოგადად: იგი მოქმედებს ყველას სასარგებლოდ და ყველას წინააღმდეგ.³¹

²⁷ პაპუაშვილი შ., სამართლებრივი ტენდენციები, სამართლის განვითარება სამოსამართლო სამართლის მეშვეობით და მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობა, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 6 №4, თბ., 2003, 458.

²⁸ იზორია ლ., თანამედროვე სახელმწიფო, თანამედროვე ადმინისტრაცია, თბ., 2009, 191.

²⁹ ციპელიუსი რ., იურიდიული მეთოდების მოძღვრება, მეათე გამომუშავებული გამოცემა, მიუნხენი, 2006, 83.

³⁰ პაპუაშვილი შ., სამართლებრივი ტენდენციები, სამართლის განვითარება სამოსამართლო სამართლის მეშვეობით და მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობა, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 6 №4, თბ., 2003, 460.

³¹ Reimer F., Juristische Methodenlehre, Nomos, 2016, 105.

ამასთან, სხვა სასამართლოები ანალოგიური დავის გადაწყვეტისას შეიძლება ხელმძღვანელობდნენ სასამართლო პრაქტიკაში უკვე არსებული გადაწყვეტილებით. თუმცა, იგი სავალდებულო არ არის და თვით სასამართლოებმაც შეიძლება გადაუხვიონ სამოსამართლო სამართლის ნორმებს.

იმ შემთხვევაში, თუ სასამართლო არ იქნება შებოჭილი მის მიერ ჩამოყალიბებული სამართლებრივი ნორმებით, მაშინ სამოსამართლო სამართალს, როგორც სამართლის წყაროს მახასიათებლების მქონე სფეროს, არ ექნება მყარი ინსტანციური ბოჭვა. ინსტანციურ სასამართლოებს შეეძლება გადაუხვიონ მათი ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოს მიერ დადგენილ ნორმას, როდესაც იგი ეწინააღმდეგება იერარქიულად მაღალ საფეხურზე მდგომ ნორმას. შესაბამისად, თითოეულმა მოსამართლემ უნდა გადაამოწმოს: ექცევა თუ არა, კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტი მათი საკანონმდებლო ძალაუფლების სფეროში, შეესაბამება თუ არა კანონი კონსტიტუციას. ასევე, ინსტანციურმა მოსამართლემ უნდა შეამოწმოს, ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილება ეფუძნება თუ არა მოქმედ სამართალს, ის პრეიუდიციული ნორმა თავსდება თუ არა საკანონმდებლო ცნების ჩარჩოებში, რომლითაც უნდა შეივსოს კანონი. მხოლოდ კონსტიტუციურსამართლებრივი კანონების მიმართ მოსამართლემ საკითხის გადაწყვეტა – გამოსაყენებელი სამართლებრივი ნორმა ეწინააღმდეგება თუ არა კონსტიტუციას – საკონსტიტუციო სასამართლოს უნდა მიანდოს. ნორმათა კონფლიქტის ყველა სხვა შემთხვევაში მოსამართლემ თავად უნდა გადაწყვიტოს ზემდგომ ნორმასთან შეუსაბამობის საკითხი. ამ მხრივ სამოსამართლო სამართალი კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტებისა წინარე (პრე) საკონსტიტუციო სამართლის კატეგორიაში ექცევა. შესაბამისად, იმ შემთხვევაში, თუ პრეიუდიციული ნორმა არ თავსდება უფლებამოსილების ფარგლებში, იგი უმოქმედოა.³²

გასათვალისწინებელია ამ უფლებამოსილების ფუნქციური მხარეც. ცნობილი *obiter dicta*-ები³³ არ წარმოადგენს სამართლის ნორმებს, იმის გათვალისწინებით, რომ სასამართლო მხოლოდ მაშინ არის სამართლებრივი ნორმების ჩამოყალიბების უფლებამოსილებით აღჭურვილი, თუ ამას ნორმა საჭიროებს მიმდინარე დავის გადაწყვეტის მიზნისათვის.³⁴

განუსაზღვრელი სამართლებრივი ცნებები მხოლოდ „ღია“ კანონმდებლობის ცალკეულ ნაწილებს წარმოადგენს. ისინი, ამავე დროს, მოსამართლის ძალაუფლებას განამტკიცებენ ნორმის განვითარების უფლებამოსილების ნაწილში. ისინი ნებას რთავენ და საშუალებას აძლევენ მოსამართლეს გადაწყვეტილების მიღებისას, უპასუხოს კანონმდებლის მიერ დასმულ, მაგრამ პასუხგაუცემელ შეკითხვას.³⁵

დასადგენია, ვალდებულია მოსამართლე კანონმდებლობის ღია ფრაგმენტები შეავსოს და ამ მოქმედებით სამოსამართლო სამართალს ქმედითი ნორმატიული ძალა მიანიჭოს, თუ ამ მხრივ სამოსამართლო საქმიანობა სუბსუმფციისას უძღურია. კლასიკური სწავლების მე-

³² Kruse H.W., Das Richterrrecht als Rechtsquelle des innerstaatlichen Rechts, Tübingen, 1971, 15-16.

³³ *obiter dicta* - გადაწყვეტილებაში დამატებით ნახსენები არგუმენტები/საკითხები იხ. განმარტებითი იურიდიული ლექსიკონი, <<http://gil.mylaw.ge/ka/search/6/obiter/.html>>, [21.03.2018].

³⁴ Kruse H.W., Das Richterrrecht als Rechtsquelle des innerstaatlichen Rechts, Tübingen, 1971, 15-16.

³⁵ იქვე, 6.

თოდების პასუხი ამ კითხვაზე დადებითია. ისტორიული სკოლისთვის ცნობილია, რომ ყველა უფლების პრეიურდიციული არსებობა ერთიანია, თუმცა ღიდი ხანია, რაც ამგვარმა მიდგომამ ყველა უფლების პრეიურდიციულ არსებობასთან დაკავშირებით, არსებობა შეწყვიტა. მიუხედავად ამისა, ხშირად ვხვდებით შეხედულებას, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილება მხოლოდ სამართლებრივი ტექსტის გამოყენების შედეგია და, ამ მხრივ, იგი წარმოადგენს წმინდა სახის ცნობა-აღიარების აქტს. ამ მსჯელობიდან გამომდინარეობს, რომ კანონმდებელს მოსამართლისთვის სხვა როლი არ მიუნიჭებია. თუმცა, იმ შემთხვევაში, თუ მოსამართლე ვალდებულია კანონმდებლობის ღია ფრაგმენტები ამოავსოს, მაშინ მან სწორედ კანონმდებლის მიერ გამოტოვებული ღია სივრცეები უნდა შეავსოს. ამ სირთულის წინაშე დგას მოსამართლე ყველა შემთხვევაში, როდესაც მას ხვდება მხოლოდ ამ საქმისათვის დამახასიათებელი ინდივიდუალურობა.³⁶

შეჯამების სახით შეიძლება ითქვას, რომ სამართლის ძიება არ არის წმინდა შემეცნების პროცესი, რომელიც ობიექტური კრიტერიუმების საფუძველზე წინასწარ იქნებოდა განსაზღვრული. სწორედ ამიტომ მოსამართლის მიერ ნორმის განმარტებას დიდი მნიშვნელობა აქვს სამართლის განვითარების პროცესში. სადაც კანონი ვერ ასრულებს თავის ფუნქციას სამართლებრივი პრობლემის სამართლიანად გადაწყვეტაში, მოსამართლეს აქვს კანონის „პროდუქტიული კრიტიკის“ შეზღუდულად განხორციელების შესაძლებლობა, რომლითაც იგი ხარვეზის დადგენასა და მის შევსებას ახდენს.³⁷ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მოსამართლე ნორმის განმარტების დროს არ არის ყოველმხრივ თავისუფალი, საკუთარი პიროვნული სამართლებრივი შეგრძნებით თვითნებურად გადაწყვიტოს საქმე. ამ დროს იგი ვალდებულია, ჯერ შემეცნების ყველა შესაძლებლობა ამოწეროს, რათა ხარვეზის ისეთი ხერხი იპოვოს, რომელიც ყველაზე რელევანტურია კონკრეტულ საქმესთან დაკავშირებით ან არსებულ სასამართლო პრაქტიკას შეესაბამება. როგორც გერმანიის ფედერალურმა საკონსტიტუციო სასამართლომ დაადგინა „სამართლის გამომყენებელი არა მხოლოდ კანონს, არამედ, ასევე, სამართალს ემორჩილება“. შესაბამისად, მოსამართლეთა მიერ სამოსამართლო საქმიანობის განხორციელების დროს ნორმის განმარტება სამართლის განვითარების ლეგიტიმურ საფუძველს წარმოადგენს, რომელიც გამომდინარეობს „სამართლის სამართლიანობის“ პრინციპიდან.³⁸

3.2 სასამართლო პრაქტიკის როლი ქართული სამართლის სისტემაში

სასამართლოს, როგორც მართლმსაჯულების განმახორციელებელი ორგანოს, საქმიანობის სამართლებრივი რეგლამენტაცია განსაზღვრულია საქართველოს კონსტიტუციით. კონსტიტუციის 82-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, „სასამართლო ხელისუფლება ხორციელდება საკონსტიტუციო კონტროლის, მართლმსაჯულების და კანონით დადგენილი

³⁶ Kruse H.W., Das Richterrecht als Rechtsquelle des innerstaatlichen Rechts, Tübingen, 1971, 8-11.

³⁷ ციპელიუსი რ., იურიდიული მეთოდების მოძღვრება, მეათე გადაამუშავებული გამოცემა, მიუნხენი, 2006, 105.

³⁸ იქვე, 23, 105-106.

სხვა ფორმების მეშვეობით“.³⁹ მართლმსაჯულების ორგანიზაცია უნდა პასუხობდეს ადამიანის კონსტიტუციურ უფლებას მისი უფლების ეფექტიან დაცვაზე. ეფექტიანი მართლმსაჯულების განხორციელებას ემსახურება უფლების დაცვის სამსაფეხუროვანი სისტემა.⁴⁰ ადმინისტრაციული მართლმსაჯულება ხორციელდება საერთო სასამართლოების მიერ დავების პირველი ინსტანციით, აპელაციისა და კასაციის წესით განხილვის გზით. თითოეული ინსტანციის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები და ნორმის განმარტებები მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სამართლის განვითარებაში. თუმცა, ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებისა და სამართლის განვითარებისათვის მნიშვნელოვანია უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი. უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებებით შესაძლოა ქვედა ინსტანციის გადაწყვეტილებები მთლიანად ან ნაწილობრივ შეიცვალოს ან დარჩეს უცვლელი. თუმცა, ყველა შემთხვევაში თითოეული გადაწყვეტილების უკან ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკა და უზენაესი სასამართლოს, როგორც ნორმის განმარტების ფუნქციის მატარებელი ინსტანციის, მნიშვნელობა დგას.⁴¹

საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის 34-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ საკასაციო საჩივარი დაიშვება, თუ საქმე მნიშვნელოვანია სამართლის განვითარებისა და ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებისათვის.⁴² იმის გათვალისწინებით, რომ საკასაციო სასამართლო შეიქმნა არა მხოლოდ ინდივიდუალური, არამედ საჯარო ინტერესების დაცვის მიზნით, ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბება ისევე როგორც სამართლის განვითარება, საკასაციო სასამართლოს საჯარო მიზნის რეალიზაციას ემსახურება. ეს ის შემთხვევაა, როდესაც არსებობს საყოველთაო ინტერესი სამართლის კონკრეტული ნორმის ერთგვაროვნად გაგებისათვის. საქმე მნიშვნელოვანია, როდესაც მოსალოდნელია, რომ მასთან დაკავშირებით საკასაციო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება ხელს შეუწყობს სამართლის ნორმათა ერთგვაროვან გაგებას ან სამართლის შემდგომ განვითარებას. ამის პირველი აუცილებელი წინაპირობაა, რომ ეს სამართლებრივი საკითხი ექვემდებარებოდეს გარკვევას, ანუ საქმე უნდა ეხებოდეს სამართლის ისეთ ნორმას, რომელიც ექვემდებარება გადასინჯვას. ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკა არ გვაქვს მაშინ, როდესაც ერთი და იგივე სამართლებრივი ნორმა (ან საკითხი) სხვადასხვაგვარად არის გაგებული სხვადასხვა სასამართლო ინსტანციების მიერ.⁴³ ამასთან, საკასაციო წესით გადასინჯვას ექვემდებარება მხოლოდ ის სამართლებ-

³⁹ შდრ. საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის 59-ე მუხლის მე-3 პუნქტი, რომლის თანახმად „მართლმსაჯულებას ახორციელებენ საერთო სასამართლოები“.

⁴⁰ *კოპალეიშვილი მ., სხირტლაძე ნ., ქარდავა ე., ტურავა პ.* (რედ.), ადმინისტრაციული საპროცესო სამართლის სახელმძღვანელო, თბ., 2008, 398.

⁴¹ <<http://www.supremecourt.ge/news/id/486>>; [22.03.2018]

⁴² ანალოგიურ დანაწესს შეიცავს საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, შდრ. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 391-ე მუხლის, მე-5 პუნქტი. საქართველოს პარლამენტი, №1106, 14.11.1997, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29962>>, [22.03.2018].

⁴³ *კობრეიძე ლ.*, ზოგიერთი სამოქალაქო-სამართლებრივი ნორმის განმარტების პრობლემები კანონით მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული დავების განხილვისას, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №2 (41) 14, თბ., 2014, 15.

რივი საკითხები, რომელიც მოიცავს სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილებამ, ასევე ის საკითხები, რომელზეც სააპელაციო სასამართლოს უნდა მიეღოს გადაწყვეტილება. საქმის მნიშვნელობის განსაზღვრის მეორე აუცილებელი წინაპირობაა, რომ სამართლებრივი საკითხი საჭიროებს გარკვევას. საკითხი არ საჭიროებს გარკვევას, როდესაც ის უდავოა, რამდენადაც პასუხი ყოველგვარი დამატებითი დასაბუთების გარეშე გამომდინარეობს კანონის ტექსტიდან.⁴⁴ სასამართლო პრაქტიკის, განსაკუთრებით უზენაესი სასამართლოს, ფუნქცია არ ამოიწურება იმით, რომ კანონის ინტერპრეტაცია და ხარვეზის შევსება განხორციელდეს მხოლოდ ცალკეულ შემთხვევებზე, რადგან თანასწორობის პრინციპი მოითხოვს, რომ მსგავსი შემთხვევები ერთნაირად იქნას განხილული. ამგვარი სახით სასამართლო გადაწყვეტილებები სცილდება ცალკეულ შემთხვევებს და ყალიბდება სამოსამართლო სამართლად.⁴⁵

შეჯამების სახით შეიძლება ითქვას, რომ ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოსაყალიბებლად უზენაესი სასამართლოს განმარტებების მნიშვნელობაზე, როგორც სამართლის წყაროზე, შეიძლება ვისაუბროთ მხოლოდ მაშინ, როცა სასამართლოს მიერ იქმნება ახალი ნორმა, რომელსაც არ შეიცავს გამოქვეყნებული ნორმატიული აქტები. სასამართლოს ნორმაშემოქმედებითი საქმიანობის სამართლებრივ საფუძვლად შეიძლება მივიჩნიოთ სამართლის ანალოგიის პრინციპი. როცა ნორმატიული აქტები კონკრეტული ან მსგავსი საზოგადოებრივი ურთიერთობის მომწესრიგებელ ნორმას არ შეიცავს, სასამართლო, ავსებს რა საკანონმდებლო ხარვეზს, თავად ქმნის ასეთ ნორმას სამართლის ზოგადი პრინციპების, აგრეთვე სამართლიანობის, კეთილსინდისიერებისა და ზნეობის მოთხოვნათა შესაბამისად (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში – სსკ) 5(2) მუხლი).⁴⁶

საქართველოს კონსტიტუციის 84-ე მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, „მოსამართლე თავის საქმიანობაში დამოუკიდებელია და ემორჩილება მხოლოდ კონსტიტუციას და კანონს“. აღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ კონსტიტუცია კრძალავს სამოსამართლო სამართალს, როგორც სამართლის წყაროს.⁴⁷

ამდენად, ქართულ სასამართლო პრაქტიკაზე, საუბარი შეიძლება მხოლოდ იმ კუთხით, თუ რა როლს ასრულებს იგი ნორმატიული აქტების ნორმათა განმარტების თვალსაზრისით.

3.3 ადმინისტრაციული სამართლის მოსამართლე, როგორც ნორმის შემფარდებელი

„საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-7 მუხლის თანახმად, „მოსამართლე თავის საქმიანობაში დამოუკიდებელია“. ადმინისტრაციულ სამარ-

⁴⁴ კობალეიშვილი მ., სხირტლაძე ნ., ქარდავა ე., ტურავა პ. (რედ.), ადმინისტრაციული საპროცესო სამართლის სახელმძღვანელო, თბ., 2008, 404.

⁴⁵ Wienbracke M., Juristische Methodenlehre, C.F. Müller, 2016, 107. შდრ.: ციბელიუსი რ., იურიდიული მეთოდების მოძღვრება, მეათე გადაშუქვებული გამოცემა, მიუნხენი, 2006, 100.

⁴⁶ კიკნაველიძე პ., სასამართლო პრაქტიკის პრობლემები საქართველოში, 2009, 1-2, <<http://www.mkd.ge/geo/sasamart.praqtikis%20problemebi.pdf>>; [12.03.2018].

⁴⁷ ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბ., 2004, 132.

თაღწარმოებაში სასამართლო ვალდებულია, უფლებამოსილება განახორციელოს მხოლოდ „საქართველოს კონსტიტუციის, საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპებისა და ნორმების, სხვა კანონების შესაბამისად და თავისი შინაგანი რწმენის საფუძველზე. არავის არა აქვს უფლება, მოსამართლეს მოსთხოვოს ანგარიში ან მიუთითოს, როგორი გადაწყვეტილება მიიღოს კონკრეტულ საქმეზე“.⁴⁸

ჯერ კიდევ ძველ რომში ჩამოყალიბდა პრეტორების სამართალი, რომელიც პრეტორებმა საჯარო ინტერესების გამო შემოიღეს, რათა მას ხელი შეეწყოს, განეგრძოს ან გაეუმჯობესებინა სამართალი.⁴⁹

ადმინისტრაციული საქმის განხილვის დროს, პირველ რიგში, ისმის კითხვა, თუ ვის აწევს ფაქტობრივი გარემოებების წარმოდგენისა და დამტკიცების ტვირთი. ოფიციალობის პრინციპის⁵⁰ თანახმად, თვით სასამართლო ვალდებულია, საკუთარი ინიციატივით იზრუნოს საქმისათვის მნიშვნელოვანი ფაქტობრივი გარემოებების გამოკვლევაზე. „ადმინისტრაციულ სამართალწარმოებაში მოქმედებს სასამართლოს მიერ საქმის გარემოებათა ყოველმხრივი და ობიექტური გამოკვლევის პრინციპი, რაც გულისხმობს აქტიურ სასამართლოს, რომელიც თავისი სამსახურებრივი ვალდებულების ძალით იკვლევს საქმის ფაქტობრივ გარემოებებს და უფლებამოსილია, თავისი ინიციატივით მიიღოს გადაწყვეტილება დამატებითი ინფორმაციის ან მტკიცებულების წარმოსადგენად, უფრო მეტიც, საკუთარი ინიციატივით შეაგროვოს ფაქტობრივი გარემოებები და მტკიცებულებები. სასამართლოს შეხედულებაზე ასევე დამოკიდებულია, თუ რომელი მტკიცებულება მიიღოს და რომელი არა“.⁵¹ აღნიშნული პრინციპის გამოყენებით ადმინისტრაციული საქმის განხილველი მოსამართლე საფუძლიანად იკვლევს საქმის გარემოებებს, რაც ეხმარება სამართლის ნორმის შეფარდებაში.

ვინაიდან, სასამართლო პრაქტიკაში ხშირია დავები, როდესაც მოსარჩელე ითხოვს ზიანის ანაზღაურებას ადმინისტრაციული ორგანოს მხრიდან, განვიხილოთ ადმინისტრაციული სამართლის საქმის განმხილველი მოსამართლის, როგორც ნორმის განმმარტებლის როლი ზიანის ანაზღაურების დავების მაგალითზე.

საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-9 პუნქტის თანახმად, „ყველასთვის გარანტირებულია სახელმწიფო და თვითმმართველობის ორგანოთა და მოსამსახურეთაგან მიყენებული ზარალის სასამართლო წესით სრული ანაზღაურება სახელმწიფოს სახსრებიდან“. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, ეს ნორმა ყველას ანიჭებს უფლებას, მოითხოვოს და მიიღოს ზარალის ანაზღაურება სახელმწიფო სახსრებიდან,

⁴⁸ „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონი, საქართველოს პარლამენტი, №2257, 04.12.2009, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90676>>; [12.04.2018], შდრ. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-6 მუხლის პირველი ნაწილი. საქართველოს პარლამენტი, №1106, 14.11.1997, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29962>>; [12.04.2018].

⁴⁹ „Ius praetorium est, quod praetors introduxerunt adiuvandi vel supplendi vel corrigenda iuris civilis gratia propter utilitatem publicam“, მით. ციპელიუსი რ., იურიდიული მეთოდების მოძღვრება, მეათე გამამუშავებული გამოცემა, მიუნხენი, 2006, 100.

⁵⁰ ოფიციალობის, იგივე ინკვიზიციურობის პრინციპი არის პროცესუალური პრინციპი, რომლის მიხედვითაც, სასამართლოს შეუძლია გამოივლიოს ფაქტები საკუთარი უფლებამოსილების საფუძველზე.

⁵¹ ვაჩაძე მ., თოდრია ი., ტურავა პ., ნკებლაძე ნ., საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბ., 2005, 29.

ხოლო ანაზღაურების მასშტაბი არის ზარალის სრულად ანაზღაურება.⁵² კონსტიტუციით აღიარებული ამ უფლების რეალიზებას ემსახურება საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის (შემდგომში – სზაკი) 207-ე-209-ე და სსკ-ის 1005-ე მუხლები.⁵³ ამასთან, ყურადღება უნდა მიექცეს აღნიშნული ნორმის ჩანაწერს, დავა შეიძლება განხილულ იქნას ადმინისტრაციული სამართალწარმოების წესით, თუ მოსარჩელე ითხოვს ზიანის ანაზღაურებას ადმინისტრაციული ორგანოს მხრიდან, ვინაიდან „ადმინისტრაციული წესით შეიძლება ანაზღაურდეს მხოლოდ ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ სხვა პირისათვის მიყენებული ზიანი“.⁵⁴ ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება წარმოიშობა, თუ არსებობს ზიანის მიყენებისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრების პირობები. კერძოდ, ზიანი წარმოშობილი უნდა იყოს ა) სამსახურებრივი შესრულების პროცესში, ბ) ბრალეული ქმედებით და გ) ზიანის მიმყენებელი არღვევდეს თავის სამსახურებრივ მოვალეობას სხვა პირის მიმართ.⁵⁵

სააპელაციო სასამართლო თავის ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში აღნიშნავს, რომ „პირის მიერ დარღვეულ უფლებაში აღდგენა ადმინისტრაციულ სამართალში სახელმწიფოს მიერ მიყენებული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის ლეგიტიმურ შესაძლებლობას უკავშირდება, რაც ეფუძნება სახელმწიფო მოხელეთა თუ საჯარო მოსამსახურეთა სამსახურებრივი უფლებამოსილების (საჯარო-სამართლებრივი უფლებამოსილების განხორციელების პროცესი), არასათანადოდ, არაკეთილსინდისიერად, უკანონოდ განხორციელების დადგენილი წესით უტყუარად დადასტურებას. პალატა მნიშვნელოვნად მიიჩნევს, მიაქციოს ყურადღება სახელმწიფოსთვის პასუხისმგებლობის დაკისრების დადასტურებული ზიანის შედეგების არსებობის აუცილებლობას და განავრცობს, რომ ზიანის, როგორც სამართლებრივი ცნების მსჯელობისას, მატერიალური ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის ზოგადი სახის პირობებად გვევლინება ზიანის შედეგის დადგომის დადასტურებები, ზიანის გამომწვევი პირის ბრალეულობა, ქმედებას და დამდგარ შედეგს შორის კავშირი და დაზარალებული პირის მცდელობები და შესაძლებლობი ზიანის თავიდან ასაცილებლად. ანუ ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება წარმოიშობა მხოლოდ მაშინ, თუ სხვა ნორმატიულ კრიტერიუმებთან ერთად არსებობს ზიანის მიყენებისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრების დადასტურებული პირობები“.⁵⁶

⁵² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 7 დეკემბრის №2/3/423 გადაწყვეტილება საქმეზე „სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II. პ. 2.

⁵³ ტურავა პ., წიკვაძე ნ., ზოგადი ადმინისტრაციული სამართლის სახელმძღვანელო, თბ., 2013, 232.

⁵⁴ გიორგაძე გ., კობალეიშვილი მ., ლორია ა., ლორია ვ., ლორია ხ., სალხინაშვილი მ., წიკვაძე ნ., ჩქარეული ც., ხარშილაძე ი., საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის კომენტარი, ვ. ლორიას რედაქტორობით, გამომც. „ბონა კაუზა“, თბ., 2008, 17.

⁵⁵ ტურავა პ., წიკვაძე ნ., ზოგადი ადმინისტრაციული სამართლის სახელმძღვანელო, თბ., 2013, 235. ასევე იხ. სუსგ 2014 წლის 27 მარტი, საქმე №ბს-551-532(კ-13) **საკასაციო სასამართლოს განმარტებით** „მოქმედი კანონმდებლობა ადგენს საჯარო მოხელის ქმედებით ან გადაწყვეტილებით მიყენებულ ზიანის სახელმწიფოს მხრიდან ანაზღაურების ვალდებულებას. ზიანის ანაზღაურების ვალდებულების წარმოშობისათვის აუცილებელია შემდეგი პირობების არსებობა: ქმედება, რამაც ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება წარმოშვა, დაკავშირებული უნდა იყოს საჯარო-სამართლებრივი უფლებამოსილების განხორციელებასთან, ამ უფლებამოსილების განხორციელების პროცესში დაშვებული დარღვევა მიმართული უნდა იყოს სხვა პირის უფლებების შელახვისკენ, სახეზე უნდა იყოს ზიანის მიმყენებლის ბრალი და მართლ-საწინააღმდეგო მოქმედებასა და ზიანს შორის მიზეზობრივი კავშირი“.

⁵⁶ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2014 წლის 15 ივნისის გადაწყვეტილება №3ბ/1474-15.

თუ არსებობს ადმინისტრაციული ორგანოსთვის კონკრეტულ ვალდებულებათა დამდგენი სამართლებრივი ნორმები, არსებობს ასევე ამ ნორმათა სწორად გაგების, განმარტებისა და გამოყენების ვალდებულება. სამართლებრივი ნორმები არ იქმნება იმ მიზნით, რომ მათგან გამომდინარე ყველა სამართლებრივი საკითხი უცილოდ და უპირობოდ გადაიზარდოს დავაში და გახდეს სასამართლო განხილვის საგანი. ადმინისტრაციული სამართლის კონკრეტული ნორმები ადმინისტრაციულ ორგანოებს აკისრებს კონკრეტული საკითხების ადმინისტრირების, ე.ი. მოგვარების, გადაწყვეტის უფლებამოსილებას, რაც თავისთავად გულისხმობს ამ უფლებამოსილების კეთილსინდისიერად, კანონის მიზნების შესაბამისად გამოყენების ვალდებულებას და როდესაც ადმინისტრაციული ორგანო არ ასრულებს ამ ვალდებულებას, იგულისხმება, რომ ადმინისტრაციული ორგანოს უფლებამოსილი თანამდებობის პირი მოქმედებს ბრალეულად – განზრახ ან უხეში გაუფრთხილებლობით. წინააღმდეგ შემთხვევაში ადმინისტრაციულმა ორგანომ უნდა ამტკიცოს, რომ იგი (მისი მოხელე) არაბრალეულია, რომ მისი მხრიდან ადგილი არ აქვს არც განზრახვას და არც უხეშ გაუფრთხილებლობას, ბრალეულობა განზრახია თუ უხეშად გაუფრთხილებელი, ზიანის ანაზღაურების მიზნებისთვის არსებითი მნიშვნელობის მატარებელი არ არის, რადგან როგორც განზრახვის, ისე – უხეში გაუფრთხილებლობის დროს ზიანი უნდა ანაზღაურდეს და თანაც – სრულად.⁵⁷

უზენაესმა სასამართლომ თავის ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში ადმინისტრაციული ორგანოს მხრიდან ზიანის ანაზღაურების თაობაზე, მიუთითა, რომ „საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის 208-ე მუხლის თანახმად, მიყენებული ზიანის ანაზღაურების საკითხი ადმინისტრაციული სამართალწარმოების წესით მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება იყოს განხილული, თუ სადავო სამართალურთიერთობის ერთ-ერთ მხარეს ადმინისტრაციული ორგანო წარმოადგენს. იმ შემთხვევაში, თუ მოსარჩელე ზიანის ანაზღაურებას მოითხოვს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1005-ე მუხლის პირველი ნაწილის საფუძველზე, როგორც სახელმწიფო მოსამსახურისა და სახელმწიფოსაგან სოლიდარულად ან საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის 208-ე მუხლის პირველი ნაწილის საფუძველზე, მხოლოდ სახელმწიფოსაგან, მაშინ სააპელაციო სასამართლომ მოსარჩელესთან უნდა გაარკვიოს, კონკრეტულად რომელ ადმინისტრაციულ ორგანოს ასახელებს მოპასუხედ. საკასაციო სასამართლო განმარტავს, რომ მხოლოდ ზემოაღნიშნული პროცესუალური მოქმედებების განხორციელების შემდეგ გახდება სააპელაციო სასამართლო უფლებამოსილი, საქმე ადმინისტრაციული სამართალწარმოების წესით განიხილოს“.⁵⁸

ზემოაღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით უზენაესი და სააპელაციო სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის გადაწყვეტილებებმა მნიშვნელოვანი როლი ითამაშეს სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებაში.

⁵⁷ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2014 წლის 19 ივნისის გადაწყვეტილება №33/762-14.

⁵⁸ სუსგ საქმეზე №ბზ-233-224(გ-10), 8 აპრილი 2010.

3.4 ადმინისტრაციული სამართლის მოსამართლე, როგორც ადმინისტრაციულ ორგანოზე კონტროლის განმახორციელებელი (დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში მიღებული გადაწყვეტილების მაგალითზე)

ყველა დემოკრატიულ ქვეყანაში განსაკუთრებული ყურადღების ქვეშ არის ადმინისტრაციული ორგანოების საქმიანობა, ვინაიდან სწორედ ადმინისტრაციული ორგანოების მეშვეობით ახორციელებს სახელმწიფო თავის საჯაროსამართლებრივ ფუნქციებს.

ადმინისტრაციულ სამართალში აღმასრულებელი ორგანოების მიერ მიღებული გადაწყვეტილების სასამართლო კონტროლის ფარგლების დადგენა მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს. გამოყოფენ კონტროლის სამ პროცესუალურსამართლებრივ შესაძლებლობას 1) ნორმის ადმინისტრაციული სასამართლო კონტროლი; 2) ნორმის კონსტიტუციური სასამართლო კონტროლი და ბოლოს 3) ე. წ. „ინსტანციური კონტროლი“, რაც გულისხმობს, რომ თითოეულ მოსამართლეს სამართალგამოყენების ფარგლებში შეუძლია, დამოუკიდებელი გადაწყვეტილება მიიღოს იმასთან დაკავშირებით, საჭიროა თუ არა დადგენილება განხილული იქნეს როგორც ნამდვილი ან ბათილი და შესაბამისად, არ დაექვემდებაროს გამოყენებას.⁵⁹

განსაკუთრებული პრაქტიკული მნიშვნელობისაა საკითხი „დასაშვები გადაწყვეტილებების“ გადამონმებადობის შესახებ. ადმინისტრაციული სასამართლოს მიერ ადმინისტრაციული ორგანოს მიღებული გადაწყვეტილების გადამონმება ნიშნავს სხვის კომპეტენციაში ჩარევას,⁶⁰ რაც გამომდინარეობს ადმინისტრაციული სამართალწარმოების მიზნიდან – განახორციელოს ადმინისტრაციული ორგანოს საქმიანობის ობიექტური კონტროლი. როდესაც ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ დისპოზიციურობის პრინციპის საფუძველზე მიღებული გადაწყვეტილება ეწინააღმდეგება საჯარო ინტერესებს, სასამართლო ხდება უფლებამოსილი, ადმინისტრაციული ორგანოს ნების საპირისპიროდ გააგრძელოს საქმის განხილვა და მიიღოს გადაწყვეტილება.⁶¹

უზენაესი სასამართლო ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში განმარტავს, რომ ოფიციალობის პრინციპის მეშვეობით საქმის გარემოებათა სრულყოფილი გამოკვლევა არის უპირობო აუცილებლობა ადმინისტრაციულ დავათა კანონიერად გადაწყვეტისა და ადმინისტრაციულ ორგანოთა საქმიანობაზე სრულფასოვანი სასამართლო კონტროლის განხორციელებისათვის.⁶²

განვიხილოთ სასამართლოს მხრიდან ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში მიღებული გადაწყვეტილების კონტროლის შესაძლებლობა.

სზაკ-ის მე-2 მუხლის „ლ“ ქვეპუნქტის თანახმად, დისკრეციულია უფლებამოსილება, რომელიც ადმინისტრაციულ ორგანოს ან თანამდებობის პირს ანიჭებს თავისუფლებას, საჯარო

⁵⁹ კილასონია ნ., ადმინისტრაციულ ნორმაშემოქმედებაში ხალხის მონაწილეობის არაფორმალური და ფორმალური პროცედურები და მათი სასამართლო კონტროლი, სადისერტაციო ნაშრომი, თბ., 2016, 101-102.

⁶⁰ ციპელიუსი რ., იურიდიული მეთოდების მოძღვრება, მეათე გამომუშავებული გამოცემა, მიუნხენი, 2006, 128.

⁶¹ ტურავა პ., ადმინისტრაციული წარმოება და ადმინისტრაციული სამართალწარმოება, საჯარო მმართველობის სამართლებრივი საფუძვლები სახელმძღვანელო, რედ. გიორგი ხუბუა და კარლ-პეტერ ზომერმანი, თსუ ადმინისტრაციულ მეცნიერებათა ინსტიტუტის გამოცემები, ტომი 3, თბ., 2016, 160.

⁶² სუსკ საქმე №ბს-534-515 (კ-13), 20 მაისი, 2014.

რო და კერძო ინტერესების დაცვის საფუძველზე, კანონმდებლობის შესაბამისი რამდენიმე გადაწყვეტილებიდან შეარჩიოს ყველაზე მისაღები გადაწყვეტილება.⁶³

დისკრეციული უფლებამოსილების მიმნიჭებელ კანონს ორმაგი დატვირთვა აქვს: ერთი მხრივ, ის ადმინისტრაციული ორგანოსთვის განსაზღვრავს თავისუფლების ხარისხს, ხოლო, მეორე მხრივ, სასამართლოსთვის ადგენს დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში მიღებული გადაწყვეტილების კონტროლის მოცულობას. სასამართლო კონტროლის არსი არ მდგომარეობს იმაში, რომ სასამართლომ იმსჯელოს, თუ როგორ გადაწყვეტილებას მიიღებდა იგი ადმინისტრაციული ორგანოს ნაცვლად და ამ მსჯელობის შესაბამისად, გაასწოროს ინდივიდუალური ადმინისტრაციულსამართლებრივი აქტი ან გააუქმოს იგი. სასამართლო კონტროლი უფრო მეტად ნიშნავს დისკრეციული უფლებამოსილების განხორციელების დროს დაშვებული შეცდომების შემოწმებას. სასამართლო კონტროლის მოცულობა უნდა გამომდინარეობდეს დისკრეციული უფლებამოსილების მიმნიჭებელი სამართლებრივი საფუძვლიდან. სასამართლო კონტროლი ნიშნავს უკვე მიღებული გადაწყვეტილების შემოწმებას და სასამართლო კონტროლის მოცულობა დამოკიდებულია თვით დისკრეციული უფლებამოსილების შემცველი ნორმის შინაარსზე.⁶⁴

სასამართლო, პირველ რიგში, იკვლევს, ჰქონდა თუ არა ადმინისტრაციულ ორგანოს დისკრეციული უფლებამოსილება და ამის შემდეგ ამოწმებს ადმინისტრაციული ორგანოს გამოცემული აქტის კანონიერებას.⁶⁵ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ქართულ კანონმდებლობაში დისკრეციული უფლებამოსილების თავისებურებაზე მხოლოდ ზოგად ადმინისტრაციულ კოდექსში მოცემული რეგულირება მიუთითებს. ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსი არაფერს ამბობს სასამართლოს მიერ დისკრეციული გადაწყვეტილების კონტროლზე. აღნიშნულიდან გამომდინარე, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სასამართლოს როლი და განმარტებები დისკრეციული უფლებამოსილების პროცესში მიღებული გადაწყვეტილებების კანონიერების შემოწმებასთან მიმართებით.

საკაცაციო სასამართლო განმარტავს, რომ სასამართლოს მინიჭებული აქვს პროცესუალური კომპეტენცია, შეამოწმოს ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ გამოცემული აქტის კანონიერება. სასამართლო კონტროლის განხორციელებისას მხოლოდ დისკრეციულ უფლებამოსილებაზე მითითება არ წარმოადგენს აქტის კანონიერების დადასტურების საკმარის საფუძველს, რამდენადაც სასამართლომ უნდა შეაფასოს ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ

⁶³ იხ. საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის მე-2 მუხლის „ლ“ ქვეპუტი, საქართველოს პარლამენტი, №2181, 25.06.1999, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16270>> [22.03.2018].

⁶⁴ *Brinktrine R., Verwaltungsermessen in Deutschland und England: Eine rechtsvergleichende Untersuchung von Entscheidungsspielräumen der Verwaltung im deutschen und englischen Verwaltungsrecht*, Heidelberg 1998, 13. *Kopp F. / Ramsauer U., Verwaltungsverfahrensgesetz, Kommentar*, 11. Auflage, München 2010, 767-768, მითითებულია: *ხოფერია რ.*, დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების კონტროლი. სადისერტაციო ნაშრომი, თბ., 2017, 31-32.

⁶⁵ *ხოფერია რ.*, დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების კონტროლი, სადისერტაციო ნაშრომი, 94-95.

გამოცემული აქტის კანონიერება და დასაბუთებულობა, ასევე შეამონმოს შეცდომის არსებობა დისკრეციულ უფლებამოსილებაში.⁶⁶

ადმინისტრაციულმა ორგანომ უნდა დაასაბუთოს და მიუთითოს, რა გარემოებებზე დაყრდნობით მიიღო გადაწყვეტილება. ადმინისტრაციული ორგანოს დისკრეციული უფლებამოსილება არ ნიშნავს თანაზომიერების და კანონიერების პრინციპის უგულვებლყოფის შესაძლებლობას. დისკრეციული უფლებამოსილების გამოყენება განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებს, რათა ადგილი არ ჰქონდეს პროცედურულ დარღვევებს, კანონის ფარგლების გაცდენას, რასაც შესაძლოა შედეგად მოჰყვეს საკუთრების ხელყოფა, კანონიერების, სუბიექტის უფლებების დარღვევა. დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში გამოცემული ადმინისტრაციულ აქტით გათვალისწინებულმა ზომებმა არ უნდა გამოიწვიონ პირის კანონიერი უფლებებისა და ინტერესების დაუსაბუთებელი შეზღუდვა. დასაბუთების ვალდებულება განპირობებულია ადმინისტრაციული ორგანოს საქმიანობაზე კონტროლის განხორციელების მიზნით. სასამართლომ დავის გადაწყვეტისას უნდა იხელმძღვანელოს კანონმდებლობის მოთხოვნებით და არა მხოლოდ მიზანშეწონილობის მოსაზრებებით, რამდენადაც დისკრეციული უფლებამოსილება არ არის აბსოლუტური უფლება და მისი გამოყენება იზღუდება კანონმდებლობით დადგენილი მოთხოვნებით.⁶⁷

საკასაციო სასამართლომ არაერთ საქმეზე განმარტა, რომ ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის 32(4) მუხლით⁶⁸ მინიჭებული უფლებამოსილება სასამართლომ უნდა გამოიყენოს იმ ვითარებაში, როცა სასამართლო წესით ვერ ხერხდება ფაქტობრივი გარემოებების დადგენა და შეფასება. შესაბამისად, შეუძლებელი ხდება სადავო ადმინისტრაციული აქტის მატერიალური კანონიერების შეფასება. აღნიშნული პროცესუალური შესაძლებლობა ემსახურება ადმინისტრაციული ორგანოების მიერ განხორციელებულ მმართველობის კანონიერებაზე სასამართლო კონტროლის სრულფასოვან რეალიზაციასა და მართლმსაჯულების ეფექტიან განხორციელებას. იმ პირობებში, როცა ადმინისტრაციულ ორგანოს საერთოდ არ შეუფასებია-დაუდგენია ფაქტობრივი გარემოებები ადმინისტრაციულ სამართალწარმოებაში, რიგ შემთხვევებში შეუძლებელი ხდება მათი გამოკვლევა, ამასთან, სასამართლოს მითითებას, გარკვეული გარემოებების შესწავლა-გამოკვლევის აუცილებლობის თაობაზე, ადმინისტრაციული ორგანოსათვის სავალდებულო ძალა აქვს. საკასაციო სასამართლო განმარტავს, რომ სასამართლო კონტროლი ადმინისტრაციული ორგანოს დისკრეციულ უფლებამოსილებაზე გულისხმობს აქტის კანონიერების, დასაბუთებულობის შემოწმებას და არა შინაარსის კონტროლს. სასამართლო ვალდებულია, შეაფასოს, გამოცემულია თუ არა სადავო აქტი სზაკ-ის 96-ე მუხლის⁶⁹ შესაბა-

⁶⁶ სუსგ საქმე №ბს-348-345 (კ-11), 9 ივნისი, 2011.

⁶⁷ სუსგ საქმე №ბს-211-210 (კ-16), 4 ოქტომბერი, 2016.

⁶⁸ სასკ-ის 32-ე მუხლის მე-4 ნაწილი, საქართველოს პარლამენტი, №2352, 23.07.1999, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16492>>; [12.04.2018].

⁶⁹ სზაკ-ის 96-ე მუხლი, საქართველოს პარლამენტი, №2181, 25.06.1999, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16270>>; [12.04.2018]

მისად, საკითხის გადაწყვეტისათვის აუცილებელი ყველა გარემოების გამოკვლევისა და შეფასების შედეგად.⁷⁰

დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში მიღებული გადაწყვეტილების კანონიერების შემოწმებისას, სასამართლო კონტროლის განხორციელების საკითხთან დაკავშირებით 2014 წლის 20 მაისს უზენაესმა სასამართლომ მნიშვნელოვანი განმარტება გააკეთა. საკასაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ აღნიშნული განმარტება სახელმძღვანელო გახდება სახელმწიფოში არსებული ადმინისტრაციული ორგანოებისათვის და მათი პრაქტიკისათვის, ხოლო ადმინისტრაციულ სამართალურთიერთობებში შესაბამისი სასამართლო განმარტება ხელს შეუწყობს ადმინისტრაციულ საქმეთა განმხილველ სასამართლოებს ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებაში.⁷¹

დასახელებული გადაწყვეტილების თანახმად, საკასაციო სასამართლო განმარტავს, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა დისკრეციული უფლებამოსილების განხორციელების კანონიერებაზე მსჯელობისას უნდა გამოიკვლიონ, რამდენად დასაბუთებულია ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ საკითხის შერჩეული გადაწყვეტა, რაც, თავის მხრივ, უნდა ეფუძნებოდეს საქმეზე ფაქტების ობიექტურ გამოკვლევა-დადგენა-შეფასებას. სასამართლო ამონმებს არა შერჩეული გადაწყვეტილების მიზანშეწონილობას, არამედ მის კანონიერება-დასაბუთებულობას, ადმინისტრაციულმა ორგანომ უნდა დაასაბუთოს, რომ მიღებული გადაწყვეტილება ყველაზე მისაღები, ოპტიმალური იყო არსებული შესაძლებლობებიდან და არა თავად განუსაზღვრონ ორგანოს რამდენიმე ალტერნატიული ღონისძიებიდან რომელი უნდა გამოიყენოს. სასამართლო ამონმებს არა შერჩეული გადაწყვეტილების მიზანშეწონილობას, არამედ მის კანონიერება-დასაბუთებულობას. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სასამართლო კონტროლი ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში მიღებული გადაწყვეტილების კანონიერებაზე ვრცელდება იმ მასშტაბით, რომ სასამართლომ უნდა შეაფასოს, სადავო გადაწყვეტილებაში გამოყენებულია თუ არა საკითხის გადაწყვეტის ყველაზე მისაღები საშუალება და დასაბუთებულია თუ არა გამოყენებული ღონისძიების ყველაზე მისაღები ხასიათი შესაძლო ალტერნატიულ ღონისძიებებთან შედარებით. საკასაციო სასამართლოს მიაჩნია, რომ ამგვარი „კარნახი“ სასამართლო ორგანოების მხრიდან წარმოადგენს ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ დისკრეციული უფლებამოსილების განხორციელებაში შეჭრას და გამოიწვევს სასამართლოს მხრიდან მმართველობითი ღონისძიებების შერჩევას, ანუ მართვას და მისი კონსტიტუციური ფუნქციის – ადმინისტრაციული ორგანოების გადაწყვეტილებებზე სასამართლო კონტროლის განხორციელების ფარგლების გადამეტებას, რამდენადაც სასამართლო ორგანოების პირდაპირ ვალდებულებას წარმოადგენს, სრული სასამართლო კონტროლის განხორციელება მმართველობითი ორგანოების საქმიანობაზე, მათი გადაწყვეტილებების მოქმედ კანონმდებლობასთან შესაბამისობის შემოწმების მეშვეობით, რაც

⁷⁰ სუსგ საქმე №ბს-68-67 (კ-16), 4 ოქტომბერი, 2016., სუსგ საქმე №ბს-896-863 (კ-08), 14 იანვარი, 2009., ასევე იხ. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2016 წლის 04 თებერვლის გადაწყვეტილება №3ბ/1952-15.

⁷¹ სუსგ 2014 წლის 20 მაისის გადაწყვეტილებები საქმეზე №ბს-389-37 (კ-13) და №ბს-534-515 (კ-13).

თავის მხრივ, წარმოადგენს სასამართლო ხელისუფლების კონსტიტუციურ ფუნქციას და ემსახურება უმნიშვნელოვანესი კონსტიტუციური – ხელისუფლების დანაწილების და ურთიერთ განონასწორების – პრინციპის რეალიზაციას.⁷²

ზემოხსენებული მსჯელობიდან გამომდინარე, ნათლად შეიძლება ითქვას, რომ სამოსამართლო სამართალი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სამართლებრივი პრობლემების გადაჭრისა და სამართლის განვითარების საქმეში.

4. დასკვნა

წინამდებარე ნაშრომის ფარგლებში განხილულ იქნა სამოსამართლო სამართალი, როგორც სამართლის წყარო (სამართლებრივი პრობლემების გადაჭრა და სამართლის განვითარება).

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ სამოსამართლო სამართალი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ყველა სამართლებრივ სისტემაში. განსხვავება მდგომარეობს იმაში, თუ რა დოზით არის წარმოდგენილი სამოსამართლო სამართალი ამა თუ იმ ქვეყნის სამართლის სისტემაში, როგორია მისი ხვედრითი წილი შესაბამისი ქვეყნის სამართლის ფორმირებაში.

ვინაიდან ქართული სამართალი რომანულ-გერმანულ სამართლებრივ სისტემათა ოჯახში შედის, საქართველოს კონსტიტუცია კრძალავს სამოსამართლო სამართალს, როგორც სამართლის წყაროს, შესაბამისად ქართული სამართლის ძირითად წყაროს ნორმატიული აქტები შეადგენენ.⁷³ მიუხედავად ამისა, სამოსამართლო სამართალი (უმეტესად საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები) დიდ მნიშვნელობას ასრულებს სამართლებრივი პრობლემების გადაჭრის, სამართლის განვითარებისა და ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებაში. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სასურველია, სასამართლოს გადაწყვეტილებები უფრო მეტად იყოს დასაბუთებული; კანონის მიზნიდან და შინაარსიდან გამომდინარე, ფართო განმარტება მიეცეს სამართლის სხვადასხვა პრობლემურ საკითხს, რაც ხელს შეუწყობს ერთგვაროვანი პრაქტიკის ჩამოყალიბებას, ასევე აამაღლებს დავის გადაწყვეტის ხარისხს და გაზრდის სამოქალაქო საზოგადოების ნდობას სასამართლოსადმი.

ბიბლიოგრაფია

1. საქართველოს კონსტიტუცია, 24/08/1995.
2. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, 14/11/1997.
3. საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი, 25/06/1999.
4. საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსი, 23/07/1999.
5. „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონი, 04/12/2009.
6. „ნორმატიული აქტების შესახებ“ საქართველოს კანონი, 22/10/2009.

⁷² სუსგ საქმე №ბს-534-515 (კ-13), 20 მაისი, 2014.

⁷³ „ნორმატიული აქტების შესახებ“ საქართველოს კანონი, საქართველოს პარლამენტი, №1876, 22.10.2009, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90052>>; [12.04.2018].

7. ადეიშვილი ზ., ვარდიაშვილი ქ., იზორია ლ., კალაძე ნ., კობალეიშვილი მ., სხირტლაძე ნ., ტურავა პ., ქიტოშვილი დ., ზოგადი დმინისტრაციული სამართლის სახელმძღვანელო, თბ., 2005, 228.
8. გორგაძე გ., კობალეიშვილი მ., ლორია ა., ლორია ვ., ლორია ხ., სალხინაშვილი მ., ნკებლაძე ნ., ჩქარეული ც., ხარშილაძე ი., საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის კომენტარი, ვ. ლორიას რედაქტორობით, თბ., 2008, 17.
9. დავიდი რ., თანამედროვეობის ძირითადი სამართლებრივი სისტემები, რედ.: ნინიძე თ., თბ., 2010, 226.
10. ვაჩაძე მ., თოდრია ი., ტურავა პ., ნკებლაძე ნ., საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბ., 2005, 29.
11. ვაჩიშვილი ა., სამართლის ზოგადი თეორია, თბ., 2010, 139.
12. იზორია ლ., თანამედროვე სახელმწიფო, თანამედროვე ადმინისტრაცია, თბ., 2009, 191.
13. კილასონია ნ., ადმინისტრაციულ ნორმაშემოქმედებაში ხალხის მონაწილეობის არაფორმალური და ფორმალური პროცედურები და მათი სასამართლო კონტროლი, სადისერტაციო ნაშრომი, თბ., 2016, 101-102.
14. კობალეიშვილი მ., ადმინისტრაციული გარიგება, თბ., 2003, 20.
15. კობალეიშვილი მ., სხირტლაძე ნ., ქარდავა ე., ტურავა პ., (რედ.), ადმინისტრაციული საპროცესო სამართლის სახელმძღვანელო, თბ., 2008, 398, 404.
16. კობრეიძე ლ., ზოგიერთი სამოქალაქო-სამართლებრივი ნორმის განმარტების პრობლემები კანონით მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული დავების განხილვისას, ჟურნ. მართლმსაჯულება და კანონი, №2 (41)'14, 10-11, 13, 15.
17. ლილუაშვილი თ., ადმინისტრაციული საქმეების სასამართლო საქვეუწყებობა (უწყებრივი ქვემდებარეობა) და განსჯადობა, ჟურნ. „მართლმსაჯულება“, №1, თბ., 2007, 36.
18. პაპუაშვილი შ., სამართლებრივ ტენდენციები, სამართლის განვითარება სამოსამართლო სამართლის მეშვეობით და მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობა, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“ 6 №4, თბ., 2003, 458, 460.
19. სავანელი ბ., სამართლის ზოგადი თეორია, თბ., 2005, 36, 38-39.
20. ტურავა პ., ნკებლაძე ნ., ზოგადი ადმინისტრაციული სამართლის სახელმძღვანელო, თბ., 2013, 232, 235.
21. ფაფიაშვილი შ., შესავალი იურიდიულ სპეციალობაში, თბ., 2006, 229.
22. შმიტი შ., რიჰტერი ჰ., მოსამართლის მიერ გადაწყვეტილების მიღების პროცესი სამოქალაქო სამართალში, GIZ, 2013, 3.
23. ციპელიუსი რ., იურიდიული მეთოდების მოძღვრება, მეათე გადაშუშავებული გამოცემა, მიუნხენი, 2006, 23, 83, 99, 100, 105-106.
24. ცხადაძე ქ., ადმინისტრაციული ხელშეკრულების არსი საჯარო მმართველობაში, ჟურნ. „ადამიანი და კონსტიტუცია“, თბ., 2006, №3, 116
25. ხოფერია რ., დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების კონტროლი. სადისერტაციო ნაშრომი, 2017, 31-32, 94-95.
26. ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბ., 2004, 130, 133-134.
27. ხუბუა გ., ზომერმანი კ.პ., თსუ ადმინისტრაციულ მეცნიერებათა ინსტიტუტის გამოცემები, ტომი 3, თბ., 2016, 160.
28. ჭავჭავაძე ი., თხზულებათა სრული კრებული (ოც ტომად), ტ. 13, თბ., 2007, 62.

29. სუსგ საქმე №ბს-211-210 (კ-16), 2016 წლის 4 ოქტომბერი.
30. სუსგ საქმე №ბს-68-67 (კ-16), 2016 წლის 4 ოქტომბერი.
31. სუსგ საქმე №ბს-849-841 (გ-15), 2016 წლის 22 მარტი.
32. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2016 წლის 04 თებერვლის №33/1952-15 გადაწყვეტილება.
33. სუსგ საქმე №ბს-506-499 (გ-15), 2015 წლის 22 დეკემბერი.
34. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2014 წლის 19 ივნისის №33/762-14 გადაწყვეტილება.
35. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2014 წლის 15 ივნისის №33/1474-15 გადაწყვეტილება.
36. სუსგ საქმე №ბს-534-515 (კ-13), 2014 წლის 20 მაისი.
37. სუსგ საქმე №ბს-389-378 (კ-13), 2014 წლის 20 მაისი.
38. სუსგ საქმე №ბს-668-653(გ-14), 2015 წლის 10 მარტი.
39. სუსგ საქმე №ბს-534-515 (კ-13), 2014 წლის 20 მაისი.
40. სუსგ საქმე №ბს-551-532(კ-13), 2014 წლის 27 მარტი.
41. სუსგ საქმე №ბს-348-345 (კ-11), 2011 წლის 9 ივნისი.
42. სუსგ საქმეზე №ბს-233-224(გ-10), 2010 წლის 8 აპრილი.
43. სუსგ საქმე №ბს-1461-1395(გ-09), 2009 წლის 17 დეკემბერი.
44. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 7 დეკემბრის №2/3/423 გადაწყვეტილება საქმეზე „სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
45. სუსგ საქმე №ბს-896-863 (კ-08), 2009 წლის 14 იანვარი.
46. *Kramer E A.*, Juristische methodenlehre, fünfte auflage, verlage C,H. beck München, 2016, 191.
47. *Kruse H.W.*, Das Richterrrecht als Rechtsquelle des innerstaatlichen Rechts, Tübingen, 1971, 3, 6, 8, 15-16.
48. *Reimer F.*, Juristische Methodenlehre, Nomos, 2016, 105.
49. *Rüthers B., Fischer Ch., Birk A.*, Rechtstheorie mit juristischer Methodenlehre, 9. Auflage, C.H BESK, 2016, 571-575.
50. *Wienbracke M.*, Juristische Methodenlehre, C.F. Müller, 2016, 107.
51. <<http://gil.mylaw.ge/ka/dictionary/6.html>>.
52. <<http://www.mkd.ge/geo/sasamart.praqtikis%20problemebi.pdf>>.
53. <<http://codes.droit.org/CodV3/civil.pdf>>.